

Колеснікова Аліна Валеріївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету заочної форми навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент **Климчук М.П.**

ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО СУДДІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

На сьогодні, коли перед суспільством та державою поставили невідкладні завдання розбудови правової держави, задекларованої у ст. 1 Конституції України, не втратили своєї актуальності питання правового статусу слідчого судді. КПК визначає слідчого суддю як суб'єкта, який під час досудового розслідування вирішує питання, пов'язані з обмеженням конституційних прав і свобод осіб, та розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність у кримінальному процесі.

Вважаємо, що при розгляді питання про роль та місце слідчого судді у кримінальному провадженні недостатньо обмежуватись лише організаційними основами його діяльності. Необхідним є аналіз обсягу його повноважень, закріплених в Конституції та законах України, засад діяльності слідчого судді, його правового статусу, відповідальності тощо.

В юридичній теорії існують різні наукові погляди щодо структурних елементів правового статусу. Поділяємо позицію О.Ф. Скаун, що ключовими структурними елементами правового статусу особи виступають суб'єктивні права, законні інтереси, юридичні обов'язки, гарантії здійснення прав і обов'язків [1, с. 129]. На нашу думку, до базових елементів правового статусу слідчого судді слід віднести: рівні гарантії діяльності слідчого судді; повноваження (права та обов'язки); юридичну відповідальність. З дійсномо їх короткий аналіз.

Законодавчо визначено, що слідчий суддя - це суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому ст. 247 КПК, - слідчий суддя Апеляційного суду АРК, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя [2].

Таким чином, за своїм правовим статусом слідчий суддя є суддею місцевого чи апеляційного суду [3].

Кримінальні процесуальні гарантії є складовою процесуального статусу слідчого судді та знаходяться з ним у нерозривному зв'язку, адже з набуттям процесуального статусу слідчого судді, така особа отримує гарантії реалізації своїх повноважень як представник судової влади.

Під гарантіями діяльності слідчого судді слід розуміти сукупність загальних та спеціальних способів і засобів реалізації повноважень слідчого судді. Однією з таких гарантій та, одночасно елементом правового статусу слідчого судді є принципи його діяльності. Виходячи з того, що під принципами права варто розуміти основоположні ідеї, нормативні засади позитивного права, що визначають сутність та спрямованість правового регулювання, в національному законодавстві допускається отождоження та взаємозаміна таких термінів, як «принцип» та «засада» [4, с. 14].

Слідчого суддю як суб'єкта кримінального процесу наділено кримінально-процесуальною компетенцією. Її структурними елементами є: кримінально-процесуальна функція (кримінальне переслідування, захист, правосуддя); предмет відання (підслідність, підсудність); владні повноваження (гарантована законом міра прийняття процесуальних рішень та здійснення процесуальних дій) [5, с. 5]. Отже, термін «компетенція» є більш широким порівняно з терміном «повноваження», оскільки останній належить до його структурних елементів.

Поняття «повноваження» включає одночасно права та обов'язки. Повноваження слідчого судді мають державно-владний характер, оскільки вони надаються державою, спираються на її авторитет, а в необхідних випадках і забезпечуються державним примусом. Їх реалізація можлива тільки в системі процесуальних відносин.

У п. 18 ст. 3 КПК регламентовано спрямованість діяльності слідчого судді як «здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні», тим самим підтримавши найбільш поширену у кримінально-процесуальній доктрині наукову позицію про функціональну спрямованість діяльності суду (судді) у досудовому провадженні. Однак, як слушно зазначається у науковій літературі, повноваження слідчого судді виходять за межі здійснення тільки судового контролю [6, с. 62].

Характерною ознакою повноважень слідчого судді є те, що реалізуються вони лише на стадії досудового розслідування, тобто з

моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і до моменту закриття кримінального провадження або до моменту направлення до суду обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Відповідно до ч. 3 ст. 26 КПК України слідчий суддя в кримінальному провадженні вирішує лише ті питання, що винесені на його розгляд сторонами та віднесені до його повноважень КПК України. Зокрема, слідчий суддя наділений правом: заборонити застосування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження (п. 11 ч. 3 ст. 42 КПК України); встановлювати процесуальні строки у межах граничного строку, передбаченого КПК України, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження (ч. 1 ст. 114 КПК України); здійснити судовий виклик певної особи, якщо встановить наявність достатніх підстав вважати, що така особа може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою (ч. 1 ст. 134 КПК України); при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, має право в окремих випадках не визначити розмір застави в кримінальному провадженні (ч. 4 ст. 183 КПК України) [2] тощо.

Рішенням слідчого судді притаманні всі ознаки державно-владних актів. Вони мають обов'язковий характер для учасників кримінального провадження.

Кримінальне процесуальне законодавство визначає обов'язки слідчого судді: забезпечення проведення досудового розслідування у розумні строки в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції (ч. 2 ст. 28 КПК України); оцінка обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу (ч. 1 ст. 178 КПК України); роз'яснення прав підозрюваному, який прибув або доставлений для участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу (ч. 2 ст. 193 КПК України); розгляд клопотань про продовження строку тримання під вартою до закінчення строку дії попередньої ухвали згідно з правилами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу (ч. 4 ст. 199 КПК України) [2] та ін.

Складовою правового статусу слідчого судді є юридична відповідальність. Тому невідворотне настання відповідальності судді за вчинене правопорушення, з одного боку, є ефективним засобом забезпечення законності в цій специфічній сфері суспільних відносин,

а з другого, – виступає чинником незалежності суддівського корпусу, забезпечення реалізації конституційно-правового статусу слідчого судді [7, с. 81]. Слідчі судді в Україні несуть кримінальну відповідальність на загальних підставах. КК України поряд зі службовими злочинами передбачено також злочини, які можуть бути вчинені слідчими судьями як посадовими особами, що реалізують свої повноваження на стадії досудового розслідування. Склади цих злочинів і покарання за них визначаються Розділом XVIII «Злочини проти правосуддя».

Отже, дослідивши сутність та зміст правового статусу слідчого судді, можна виокремити такі його елементи, як гарантії діяльності, права та обов'язки (повноваження), юридичну відповідальність слідчого судді. Варто також вказати на генеруючий характер щодо правового статусу слідчого судді виконуваної ним функції захисту прав, свобод та законних інтересів особи.

Список використаних джерел

1. підруч.: 2-ге вид. Харків: Консум, 2005. 556 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1458049476321499>. (Дата звернення 03.05.2019 р.).
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р №2453-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>. (Дата звернення 03.05.2019 р.).
4. Юхимюк О. Особливості викладу принципів права у національному законодавстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. Вип. 6. Херсон, 2013. Т. 1. С. 12–15.
5. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція: поняття і структура. *Юридична Україна*. 2005. №3. С. 73–77.
6. Банах С., Штогун С. Особливості повноважень слідчого судді щодо захисту прав людини. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. №4. С. 61–65.
7. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. №1 (5). С. 81–82.